

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Halonen, Mia; Ahola, Sari; Hirvelä, Tuija; Neittaanmäki, Reeta; Ohranen, Sari; Ullakonoja, Riikka

Title: Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © Työ- ja elinkeinoministeriö

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Halonen, M., Ahola, S., Hirvelä, T., Neittaanmäki, R., Ohranen, S., & Ullakonoja, R. (2024). Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana. In T. A. Renvik, & M. Säävälä (Eds.), Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023 : näkökulmana väestösuhteet (pp. 77-86). Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM oppaat ja muut julkaisut, 2024:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-703-8>

Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana

Mia Halonen, Sari Ahola, Tuija Hirvelä, Reeta Neittaanmäki, Sari Ohranen ja Riikka Ullakonoja

Yksi keskeinen tapa todistaa Suomen kansalaisuuden haussa tarvittava tyydyttävä kielitaito on suorittaa Yleisten kielitutkintojen (YKI) suomen tai ruotsin tutkinto. Tutkinto on merkittävä yhteiskunnallinen portinvartija, eivätkä minkäänlaiset kielitaitoon liittymättömät vinoumat saisi siksi vaikuttaa arviointiin. Aiempi arvioinnin tutkimus on kuitenkin osoittanut, että arvioitavien todellinen tai oletettu tausta voi vaikuttaa arviointiin.

Tässä artikkelissa esittelemme YKI-tutkintoon perustuvan Suomen Akatemian rahoittaman *Rikkinäistä suomea: Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana* -hankkeen tutkimustuloksia. Keskeisenä kysymyksenämme on se, mikä on osallistujien oletetun taustan mahdollinen merkitys kielitaidon arvioinnissa YKIn keskitason suullisen kielitaidon tutkinnossa. Hanke perustuu aitoihin YKI-tutkinnon suorituksiin ja niiden arviointeihin. Hankkeessa tutkittiin viiden kieliryhmän – arabian-, venäjän-, viron-, thain- ja suomen ruotsinkielisten – osallistujien suullisen kielitaidon arviointia.

Tutkimuksessamme koulutetut YKI-arvioijat (n=44) arvioivat 10 näytettä jokaisesta kieliryhmästä antaen yleisarvion lisäksi arviot osataidoista, kuvaten vapaamuotoisesti avovastauksessa suoritusta tai puhujaa ja tehden oletuksen puhujan ensikielestä perusteluineen. Syntyneitä laajaa aineistoa tutkittiin sekä kvantitatiivisesti tilastotieteellisin menetelmin että kvalitatiivisesti diskurssin- ja sisällönanalysein.

Rikkinäistä suomea -hankkeen lähtökohtia ja tutkimusasetelma

Yleiset kielitutkinnot (YKI) on merkittävä yhteiskunnallinen portinvartija. Suomen tai ruotsin tutkinnolla on mahdollista osoittaa kansalaisuuden hakuun yhtenä osana vaadittava tyydyttävä kielitaito. Tämän vuoksi YKI-arviointiin eivät saisi vaikuttaa minkäänlaiset kielitaitoon liittymättömät vinoumat. Kielitaidon arvioinnin tutkimus on kuitenkin osoittanut, että niin arvioitavien todellinen kuin oletettu tausta voi vaikuttaa arviointiin. Myös YKIä on siis syytä tarkastella kriittisesti. Tähän tarkoitukseen olemme hankkeessa *Rikkinäistä suomea: Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana* rakentaneet tutkimusasetelman, jolla on pyritty saamaan näkyviin mahdollisia vinoumia.

Yleisten kielitutkintojen arvioijat ovat suomen kielen ammatillaisia, tyypillisesti suomi toisena kielenä -opettajia, jotka ovat käyneet Opetushallituksen hyväksymän arvioijakoulutuksen. Ammattiarvioijina he ovat tavallisesti maallikkoja tottuneem-

pia erilaisiin aksentteihin ja ääntämistapoihin. Niin kielen kuin kielenkäyttäjien ”tuttuuden” on useissa tutkimuksissa osoitettu lisäävään puheen ymmärtämistä ja nostavan siten taitoarvioita (ks. esim. Carey ym., 2011). Tuttuus on kuitenkin kaksiteräinen ominaisuus. Sen perusteella kieliryhmiin voidaan liittää niin omiin kokemuksiin perustuvia kuin ympäröivän yhteiskunnan asenteita heijastavia mielikuvia ja stereotyyppioita eli kaavamaisia yksinkertaistettuja mielikuvia ja tunteita, jotka taas voivat vahvistaa näitä mielikuvia (esim. Cuddy ym. 2008). Vaikka arvioinnissa pyritään objektiivisuuteen, ihmisen tekemä arviointi on aina subjektiivista. Arvioijan tunteet ja asenteet ovat aina läsnä arviointitilanteissa (ks. Ahola 2022, s.87). Nämä voivat aktivoitua osallistujan aksentista, jonka varassa tämä yhdistetään johonkin kieliryhmään. Kurosen ja Kautosen (2018) ja Toivolan (2011) mukaan suomessa vieras aksentti tunnustetaan esimerkiksi vokaalien laadun, äänneiden keston, äänen korkeuden ja sen vaihtelun sekä puhenopeuden ja taukojen mää-

rän ja keston perusteella. Ensikielen (oletettu) tunnistaminen voi laukaista niin positiivisia kuin negatiivisia tunteita puhujia kohtaan (Cargile, 1997).

Toisen kielen puhujiin kohdistuvia asenteita on tutkittu esimerkiksi niin kutsutulla valepukutekniikalla (Lambert, 1967), jossa sama puhenäyte esitellään arvioijille usean eri taustaisen puhujan näytteenä. On todettu, että arviot vaihtelevat esitellyn taustan mukaan, vaikka puhenäyte pysyy samana. Esimerkiksi amerikkalaiset tutkimushenkilöt arvioivat puhujan kielitaidon alhaisemmaksi, jos heille kerrottiin puhujan olevan ensikieleltään espanjankielinen tai jonkin aasialaisen kielen puhuja, verrattuna siihen, kun sama näyte esiteltiin syntyperäisen amerikkalaisen puhumaksi (esim. Brennan & Brennan, 1981; Lindemann, 2005). Ilmiössä on kyse ns. käänteisestä kielellisestä stereotypisoinnista (Kang & Rubin, 2009), jossa ryhmiin liitetyt stereotypiat vaikuttavat siihen, miten puhenäyte kuullaan.

Stereotypioihin nojaavat odotukset voivat saada arvioijia korjaamaan arvioitaan myös ylöspäin. Esimerkiksi Plichtan (2001) tutkimuksessa puhujan esittely afrikkalais-amerikkalaiseksi tai eurooppalais-amerikkalaiseksi vaikutti lopputulokseen niin, että afrikkalais-amerikkalaiset saivat parempia arvioita. Plichta tulkitsee tämän juontuvan odotuksesta, että jälkimmäiset olisivat olleet eurooppalais-amerikkalaisia heikompia kielitaidoltaan. Alemmat odotukset siis tuottivat parempia arvioita. Samanlainen kuvio näkyy hanketutkimuksemme thaiensikielisten arvioinnissa (Ahola 2020b).

Koska esitellyissä tutkimusasetelmissa puhujien tosiasiallinen kielitaito on vakioitu, selityksen arvioinnissa ilmeneville eroille on löydyttävä muualta, esimerkiksi amerikkalaisten stereotyyppisistä käsityksistä ja asenteista. Olisi toivottavaa, että suomalaisista ja suomalaisesta yhteiskunnasta voisi sanoa lähtökohtaisesti parempaa, mutta valitettavasti niin kansainvälisten (European Union Agency for Fundamental Rights 2017, 2018) kuin suomalaisten (esim. Jaakkola, 2009; Ahmad, 2020; Hoegaerts ym., 2022) syrjintää koskevien tutkimusten valossa Suomi on toistuvasti osoittautunut syrjiväksi ja rassistiseksi maaksi.

YKI-tutkinnon yhteiskunnallisen merkittävyyden, edellä esitellyn kielitaidon arviointia koskevan tutkimuksen ja Suomen yleisen ilmapiirin ohjaamina rakensimme tutkimusasetelman, jolla pyrimme saamaan kiinni mahdolliset kielitaitoon liittyvät arvioinnin vinoumat. Ensinnäkin tutkimukseen otettiin sellaisia ensikieliryhmiä, jotka olivat aineiston keruun aikaan (2015 ja 2016) suuria osallistujaryhmiä ja joihin tiedettiin

yleisesti kohdistuvan kielteisiä stereotypioita. Jälkimmäinen kriteeri valittiin siksi, että jos arvioinnissa olisi vinoumia, niitä näkyisi juuri tällaisissa ryhmissä. Mukana on suuria YKI-testin kautta tavallisimmin kansalaisuutta hakevia maahanmuuttajien kieliryhmiä, kuten ensikielenään arabiaa, thai-kieltä, venäjää ja viroa puhuvia. Mukaan otettiin myös syntyperäisiä suomalaisia ruotsinkielisiä, joihin myös liitetään kielteisiä stereotypioita, vaikkakin hyvin erilaisia, usein oletettuihin etuoikeuksiin tai varakkuuteen perustuvia. (Valittuihin ryhmiin kohdistuvista stereotypioista ks. esim. Ahmad 2020; Jaakkola, 2009; Liebkind ym. 2016; Lumio, 2014; McRae ym. 1988.)

Tutkimusasetelma rakennettiin aitojen YKI-suoritusten pohjalta. Aineistonkeruussa vuonna 2016 YKI-arvioijat (N=44) arvioivat yhden tehtävän, jonka osallistujat (N=49) olivat suorittaneet YKI-tutkinnossa vuonna 2015 (10 suoritusta arabia-, viro-, venäjä- ja thaiensikielisiltä ja 9 suomenruotsinkielisiltä). Hankeaineiston arviointi tehtiin eri tavalla kuin todellisessa YKI-testissä, jossa arvioijat antavat neljän erilaisen puhe-suorituksen perusteella puhumisesta yhden yleisarvion. Hankeaineistossa kultakin osallistujalta arvioitiin vain yksi puhe-suoritus. Yleisarvion lisäksi arvioitiin niin kutsuttuja analyttisiä kriteereitä, joita ovat sujuvuus, joustavuus, koherenssi, ilmaisan tarkkuus, ääntäminen ja rakenteet. Näiden lisäksi arvioijat kuvasivat vapaasti kirjoittaen puhe-suoritusta ja esittivät oletuksensa puhujan ensikielestä ja perustelun oletukselleen. Arvioijat eivät saaneet suorittajien taustoista mitään tietoa, mutta vastataksemme tutkimuskysymyksemme – vaikuttavatko oletukset puhujan taustasta kielitaitoarvioon – tarvitsimme tiedon siitä, mitä arvioijat osallistujien taustasta oletivat.

Tutkimusasetelmalla pystyttiin tutkimaan, miten osataitojen arviot vaihtelivat paitsi kieliryhmittäin myös suhteessa toisiinsa ja yleisarvioon. Lisäksi asetelma mahdollisti sen tarkastelun, miten yleisarviot mahdollisesti olivat muuttuneet vuoden sisällä, koska aineisto sisälsi samoista näytteistä tehdyt arviot sekä vuodelta 2015 YKI-testistä että vuodelta 2016 hankeaineistosta. Arvioita voitiin linkittää ja verrata myös vuosien 2012–2021 aikana YKI:ssä kerättyihin tietoihin eri ensikieliryhmien yleisestä tasosta. Seuraavassa esittelemme ensin kielitutkintojärjestelmää, minkä jälkeen esittelemme joitain keskeisimpiä tuloksia *Rikkinäistä suomea: Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana* -hankkeesta ja pohdimme niiden merkitystä.

Yleiset kielitutkinnot

Yleiset kielitutkinnot (YKI) on lakiin (Laki yleisistä kielitutkinnoista 964,1082) ja asetukseen (Valtioneuvoston asetus 1109, 1366) perustuva aikuisille suunnattu toisen ja vieraan kielen kielitutkintojärjestelmä, jossa voi testata kielitaitonsa puhumisessa, kirjoittamisessa sekä tekstin- ja puheen ymmärtämisessä. Yleisten kielitutkintojen perusteissa (Opetushallitus, 2011) on määriteltä, että kielitutkinnoilla arvioidaan toiminnallista kielitaitoa eli sitä, miten sujuvasti henkilö suoriutuu kielen tuottamista ja ymmärtämistä vaativista tilanteista. Kielitutkintojärjestelmän hallinnoimisesta ja kehittämisestä vastaa Opetushallitus yhdessä Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen kanssa. Kielitutkinnon voi suorittaa yhdeksässä kielessä (englanti, espanja, italia, pohjoissaame, ranska, ruotsi, saksa, suomi ja venäjä) kolmella tutkintotasolla (perus-, keski- ja ylin taso). Suoritukset arvioidaan taitotasolle 1–6, jotka vastaavat eurooppalaisen viitekehyksen (EVK) taitotasoa A1–C2 (Council of Europe, 2020). Tutkintotodistusta voi käyttää kielitaidon osoittamiseen muun muassa Suomen kansalaisuuden, työn tai opiskelupaikan hakuun.

YKI-tutkintoihin osallistuu vuosittain 7500–8000 osallistujaa, joista noin 85 prosenttia suorittaa suomen keskitason tutkinnon. Suomen keskitason tutkintoa suoritetaan erityisen paljon, koska juuri tämän tason todistuksella voi osoittaa kansalaisuuteen vaadittavan kielitaidon. Maahanmuuttoviraston linjauksen mukaan YKI-testillä todistettava kielitaitovaatimus täyttyy, kun henkilö suorittaa vähintään yhden suullisen osan (puhuminen tai puheen ymmärtäminen) ja yhden kirjallisen osan (kirjoittaminen tai tekstin ymmärtäminen) taitotasolla 3 (EVK-asteikolla B1). Toisen näistä suorituksista tulee olla tuottamisen taito eli puhuminen tai kirjoittaminen. Myös ruotsin keskitason tutkintoa käytetään Suomen kansalaisuuden hakuun.

Arvioinnin laadukkuuden varmistamiseksi on tiedettävä, keitä tutkintoon osallistuvat ovat. YKI:ssä onkin tehty ja tehdään koko ajan järjestelmän sisällä pitkittäistutkimusta (2012–2021) (ks. myös Hirvelä, 2023) suomen keskitason osallistujista. Tutkimuksen aineisto (2012–2021) koostuu ilmoittautumisvaiheessa kerätystä osallistujadatasta (n=68 460) ja vapaaehtoisesta taustatietokyselyaineistosta (n=45 087). Taustatietojen perusteella suomen keskitason tutkintoon osallistuva on tyypillisesti työssäkäyvä (39 %) korkeamman asteen koulutuksen saanut (37 %) 30–39-vuotias (45 %) nainen (50 %). Tutkintotodistuksen tärkein käyttötarkoitus on kansalaisuuden hakeminen (80 %), minkä lisäksi sitä käytetään työnhakuun (33 %) ja opiskeluun (26 %). Tutkintoon osallistuvien joukko on moninainen: osallistujajou-

kosta löytyy kaikkiaan noin 220 ensikieltä. Kaksi suurinta ensikieliryhmää ovat venäjä (20 %) ja arabia (10 %). Näitä seuraavat osallistujamäärältään pienemmät ensikieliryhmät, kuten kurdi, englanti, persia, turkki, viro, bengali ja somali 3–8 prosentin osuuksillaan. Ensikieleltään ruotsinkielisiä suomen tutkinnossa oli vain yksi prosentti.

Ensikielen lisäksi tarkastelun fokuksena voi olla osallistujien kansalaisuus. Vuosina 2012–2021 suurimmat kansalaisuusryhmät olivat venäläiset (17 %) ja irakilaiset (10 %), ja muita ryhmiä yli 3 prosentin osuuksilla olivat virolaiset, turkkilaiset, iranilaiset ja pakistanilaiset (tarkemmin osallistujaryhmistä ks. Hirvelä 2023). Kansalaisuudet kielineen vaihtelevat eri aikakausina esimerkiksi erilaisten pakolaisuutta tuottavien konfliktien tai sotien seurauksena.

Suurimmat ensikieliryhmät, venäjän- ja arabiankieliset, olivat tutkimuksen kohteena myös hankkeessamme. Taustoiltaan ja kielitaidoltaan ryhmät ovat hyvin erilaiset. Taustakyselyyn vastanneet venäjänkieliset olivat 30–39-vuotiaita (38 %) naisia (68 %) kotoisin pääasiassa Venäjältä, Virosta ja Ukrainasta. He olivat tavallisesti korkeasti koulutettuja (47 %), ja tutkintoon osallistumisen aikaan lähes puolet heistä oli työelämässä (42 %). Arabiankieliset taas olivat tyypillisesti 30–39-vuotiaita (38 %) miehiä (68 %) kansalaisuudeltaan useimmiten irakilaisia, syyrialaisia, marokkolaisia ja egyptiläisiä. Koulutustaso oli alhaisempi verrattuna venäjänkielisiin. Arabiaensikielisten sosioekonominen asema oli usein opiskelija (40 %) tai työtön (20 %), ja he osallistuivat kotoutumiskoulutukseen. Molempien ensikieliryhmien tavoitteena oli saada tutkintotodistus kansalaisuuden haku varten.

Korkeiden taito-odotusten ja ensikieliryhmien sekoittumisen merkitys suomenruotsin- ja vironkielisten kielitaidon arvioinnissa

Kaksi ryhmää, jotka menestyvät YKI:n suomen keskitason tutkinnossa keskimäärin hyvin, ovat ensikieleltään suomenruotsin- ja vironkieliset osallistujat¹. Hankeaineistossamme suomenruotsinkielisiä ei juuri tunnistettu. Arvioijat olettivat suomenruotsinkielisistä jopa 82 prosenttia jonkin muun kielisiksi, useimmiten (27 %) vironkielisiksi. Yksi syy tähän oli todennäköisesti

¹ Taustatekijöiden vaikutusta suomen keskitason tutkinnossa menestymiseen ovat tutkineet Ahola ja Hirvelä (2016) ja Honko ym. (2021). Näillä on tutkintotulosten mukaan myös hyvä puhumisen taito: keskitason tutkintoon vuosina 2012–2021 osallistuneista suomenruotsinkielisistä 60 prosenttia ja vironkielistä 67 prosenttia saavutti taitotason 4 (EVK-asteikolla B2).

se, etteivät arvioijat olettaneet, että tutkimuksessa olisi Suomen kansalaisia, koska tavallisimmin YKI-osallistajat ovat maahanmuuttajia. Suomenruotsinkielisiä kuitenkin osallistuu YKIin, jotta he voivat käyttää tutkintotulosta työnhakuun tai osoittaa kielitaitonsa työnantajalle. Vironkielisten tunnistaminen taas näytti olevan helppoa: kymmenestä tutkimukseen osallistuneesta noin kahdeksan osallistujaa tunnistettiin vironkieliseksi.

Tutkimukset suomenruotsinkielisistä ja vironkielisistä puhujista osoittavat, että puhujan ensikielen tunnistamisella on vaikutusta arviointiin ja käsityksiin puhujan kielitaidosta (Ahola, 2020a; Ohranen & Ahola, 2022). Kun arvioijat eivät tunnistanee puhujan ensikieltä lainkaan, he antoivat puhujalle heikompia taitotasoarvioita sekä analyttisillä kriteereillä että holistisella yleiskriteerillä kuin puhujalle, jonka ensikielen he olettivat tunnistavansa. Näin ollen sekä oikein tunnistetut suomenruotsinkieliset että vironkieliset puhujat saivat korkeampia taitotasoarvioita jokaisella kriteerillä kuin tunnistamatta jääneiden ryhmät.

Mielenkiintoista oli, että kun suomenruotsinkielinen oletettiin vironkieliseksi tai kun vironkielisen puhujan ensikieli tunnistettiin oikein, puhujat saivat ääntämisestä heikompia arvioita kuin muista taidoistaan. Miksi arvioijat sitten rankaisivat vironkieliseksi tunnistettuja ja oletettuja puhujia ääntämisestä, etenkin kun arvioijien kirjalliset kommentit puhujien ääntämisen taidosta eivät tukeneet annettuja taitotasoarvioita? Arvioijat nimittäin kuvailivat sekä suomenruotsalaisten että vironkielisten ääntämistä hyvin kohdekieliseksi ja jopa äidinkielenomaiseksi. Yllättävää tuloksessa on, että oppijan ääntämisen tuttuus on yleensä yhteydessä parempiin arvioihin ääntämisestä (esim. Carey ym., 2011), mutta hankkeemme tutkimuksessa tunnistaminen oli selkeästi yhteydessä heikompiin arvioihin ääntämisestä.

Sytä tähän voi olla monia. Ensinnäkin ääntäminen on piirre, jossa pienetkin poikkeamat havaitaan helposti. Koska arvioijat eivät havainneet puhujien muissa kielen piirteissä paljokaan puutteita, pienetkin vieraat piirteet ääntämisessä ehkä korostuivat. Toiseksi arvioijat perustelivat arvioitaan kuvailemalla osallistujan puhuvan hitaasti tai epäselvästi tai kommentoimalla tämän äänenkorkeutta tai murretta. Kommenttien perusteella he yhdistivät ääntämiseen myös puhujan persoonaan ja puhetapaan liittyviä piirteitä. Kommentit ääntämisen äidinkielenomaisuudesta nostavat esiin kysymyksen siitä, onko ääntämisen mallina edelleen syntyperäisen puhujan käyttämä kieli, vaikka YKIin arviointia ohjaa Eurooppalainen viitekehys, jossa korkeinkin taso (C2, YKI-asteikolla 6) on vielä oppijan taso, jolla ei edellytetä syntyperäisen kaltaista ääntämistä.

Suomenruotsinkielisiksi tunnistettujen kielitaidossa etenkin sujuvuus nousi vahvimaksi piirteeksi. Jos puhuja oletettiin väärin vironkieliseksi, ilmaisun tarkkuutta, laajuutta ja idiomattisuutta pidettiin parhaana taitona. Nämä tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä, mutta kertovat kriteerien käyttöön liittyvistä trendeistä. Samankaltaista suuntausta havaittiin arvioijien käyttäytymisessä, kun he tunnistivat vironkieliset oppijat. Tällöin vironkieliset saivat paremmat arviot ilmaisun tarkkuudesta, laajuudesta ja idiomattisuudesta sekä rakenteiden tarkkuudesta kuin sellaiset vironkieliset, joita ei tunnistettu. Vaikuttaakin siltä, että puhujan olettaminen vironkieliseksi vaikuttaa positiivisesti juuri sanaston ja rakenteiden hallinnan arvioihin. Näiden taitojen korostuminen on yhteydessä puhujan kielitaidon tasoon: kielitaidon ollessa hyvä odotukset sanastollisesta ja rakenteellisesta tarkkuudesta kasvavat (esim. Eckes, 2008, s. 180).

Kun arvioijat olettivat suomenruotsinkielisten ensikieleksi viron, he perustelivat tätä usein aksentilla ja erityisesti nousevalla sanaintonaatiolla. Sekä suomessa että suomenruotsissa intonaatio on usein laskeva. Joissain suomenruotsin murteissa on kuitenkin samankaltaista nousevaa intonaatiota kuin virossa (Kuronen, 2016). Arvioijat kuuluivat suomenruotsinkielisten puheessa myös muita samankaltaisuuksia viron kanssa (esimerkiksi l- ja d-äänteissä), jotka yhdistävätkin tiettyjä suomenruotsin murteita ja viroa. Suomenruotsinkielisen suomenpuhujan murretausta voi siis vaikuttaa siihen, että hän kuulostaa ensikieleltään vironkieliseltä.

Arvioijat kuvasivat sujuvuutta hyvin samankaltaisesti ensikieleltään suomenruotsinkielisillä ja vironkielisillä: luonnollista, helppoa ymmärtää ja jopa äidinkielenomaista. Kun oppijan kielitaito on jo ylemmällä taitotasolla, sujuvuus onkin keskeinen arviointikriteeri ja se yhdistetään suoraan hyvään kielitaitoon (mm. Sato, 2011). Mielenkiintoista on, että vaikka arvioijat usein kuvailivat puhetta sujuvaksi, analyttisena arviointikriteerinä se ei näyttänyt tilastollisesti merkitsevänä. Sujuvuus vaikuttaakin olevan piirre, joka yhdistyy useisiin muihin kielitaidon piirteisiin, kuten sanaston ja rakenteen hallintaan ja kielen idiomattisuuteen mutta myös kohdekieliseen ja selkeään ääntämykseen, puhekielisyys, puhenoiteuteen, tuottamisen helppouteen ja vaivattomuuteen kuunnella ja ymmärtää puhetta. (Ks. Ahola, 2020a, 2022.)

Rakenteellisia puutteita nimitettiin usein vain lipsahduksiksi, mutta niitä kuitenkin käytettiin perusteluina, kun tehtiin oletuksia puhujien ensikielestä. Rakenteelliset puutteet ovat YKI-ar-

violinissa usein keskiössä, koska juuri niitä on totuttu tarkkailemaan. Lisäksi niiden havainnointi on usein helpompaa kuin muiden kielellisten piirteiden. (Esim. Tarnanen, 2002; Ahola, 2022.) On kuitenkin arvioijakohtaista, mitä painotetaan. Aina perusteet oletuksille eivät löytyneet arviointia ohjaavista kriteereistä, vaan niiden ulkopuolisista tekijöistä, esimerkiksi puheen sisällöstä. (Ahola & Halonen 2023.) On kuitenkin tärkeä huomata, että vaikka arvioijat painottivat eri seikkoja, yleensä oppijan saama yleisarvio oli lopulta sama.

Empatiaa ja sääliä? Thainkielisten odotuksenmukaista korkeammat arviot

Thainkielisten määrä Suomessa on kasvanut tasaisesti viimeiset 20 vuotta, vaikka heitä ei suhteessa moniin muiden kielten puhujiin ole edelleenkään paljon. Vuonna 2022 thainkielisiä puhujia oli hiukan yli 11 000, kun suurimman ryhmän muodostavia ensikieliltään venäjänkielisiä oli yli 90 000 (SVT, 2023). Hankeaineistomme näytti (Ahola, 2020b), että YKI-arvioijille thainkieliset olivat tuttu oppijaryhmä. Etenkin thainkieliset naiset tunnistettiin hyvin. Naisten tuttuus on linjassa väestörakenteen kanssa: yli 80 prosenttia Suomen thainkielisistä on naisia. Myös aineistomme kaksi nuorta thainkielistä miestä vastaa yleisesti Suomen thainkielisiä miehiä, joista pääosa on alle 28-vuotiaita (SVT, 2023). Otoksen thaimiesten suomen ääntäminen oli arvioijien mukaan hyvää. Koska arvioijat tunnistiivat thainkieliset yleensä heikosta ääntämisestä, tämä on todennäköisesti vaikuttanut siihen, että miespuolisia thainpuhujia ei juurikaan tunnistettu.

Thainkieliset naiset siis tunnistettiin hyvin ja nimenomaan ääntämisestä, jota pidettiin heidän heikoimpana taitonaan. Tiettyissä äänneissä, lauserytmisissä ja intonaatiossa havaittiin piirteitä, joiden perusteella puhetta kuvattiin ”nasaaliksi” tai ”naukuvaksi”. Lisäksi arvioijat kommentoivat puhujia syntyperäisiä suomenpuhujia korkeamman äänenkorkeuden ja tiettyjen ääntämistapojen (esim. r- ja l-äänneissä) perusteella myös ”nuoriksi” tai jopa ”lapsellisiksi”. Kommenteista näkyi, että thainkielististä naisista oli mielikuva nuorina naisina, jotka olivat saapuneet Suomeen avioliiton kautta. Tällaiset kielenulkoiset käsitteet eivät ole poikkeuksellisia arvioinnissa. Puhujan puheääni ja -tapa yhdistetään usein johonkin etniseen taustaan, ja puhujan fyysisistä ominaisuuksista ja iästä luodaan stereotyyppisiä mielikuvia (ks. esim. Bent & Holt, 2017).

Thainkielisten puheessa oli myös rakenteellisia puutteita, joiden nähtiin olevan seurausta formaalin opiskelun puutteesta.

Tämä näkyi muutamissa kuvauksissa, joiden mukaan puheesta kuuli, että suomi oli opittu kotona perheen parissa. Kommenteista näkyi, että tällainen arjessa hankittu kielitaito ei ollut arvioijien mielestä riittävä. Puhe oli arvioijien mukaan vain juuri ja juuri ymmärrettävää, ja siinä oli paljon puutteita. Puutteita taas kuvattiin paikatun aktiivisella puheen tuottamisella, mitä taas pidettiin vahvuutena. Yleensäkin thainkielisiä kuvattiin yritteliäiksi puhujiksi. Vaikka puhe muodostui yksinkertaisista lauseista, aktiivisen tuottamisen ja puheajan täyttämisen vuoksi arvioijat kuvasivat puhetta sujuvaksi. Vaikka arvioijat siis löysivät paljon puutteita ja kuvasivat ääntämistä vaikeaksi ymmärtää, he kuitenkin antoivat paremman arvion holistisesta yleistaitotasosta kuin analyttisillä kriteereillä annettujen alempien arvioiden perusteella olisi voinut päätellä. Holistisen arvion kautta arvioijat siis selkeästi palkitsivat thainkielisiä, mutta mistä?

Todennäköisesti palkitsemisen taustalla oli ensinnäkin osallistujien aktiivinen puhuminen. Usein opettajina toimivat arvioijat näyttivät arvostavan sitä, että osallistujat pyrkivät tuottamaan puhetta. Lisäksi arvioijat raportoivat ymmärtäneensä thainkielisiä ongelmista huolimatta. Ymmärrettävyys olikin keskeinen kriteeri, jota pidettiin eräänlaisena rajapyykkinä sille, täytyvätkö tasolle asetetut kriteerit. Muutamien arvioijien mukaan thainkielisten oppijoiden olisi jopa mahdotonta oppia ääntämään suomea hyvin, joten ääntämisestä ei tulisi myöskään rangaista. Aktiivisuuden ja ymmärrettävyyden lisäksi on todennäköistä, että hyvät yleisarviot olivat yhteydessä kriteereiden ulkopuolisiin tekijöihin. On mahdollista, että thainkieliseksi tunnistaminen herätti arvioijissa myötätuntoa, joka näkyi heidän kommenteissaan stereotyyppioina naisten elämästä Thaimaasta haettuina vaimoina (Ahola 2020b; ks. myös esim. Lumio, 2014).

Arviointivinoumaa – arabiaensikielisten miesten ankara arviointi

Fokusryhmistämme erityisesti arabiaensikielisten arvioinnin kannalta vuosiväli 2015–2016 nk. pakolaiskriiseineen oli jo lähtökohtaisesti kiinnostava. Arabiaensikielisiä muutti Suomeen – kuten muuallekin Eurooppaan – enemmän kuin koskaan aiemmin. Arabiaensikieliset osallistujat tulevat YKI-testiin tyypillisesti jo pian Suomeen saapumisensa jälkeen, ja heistä 90 prosenttia käyttää YKI-testiä nimenomaan juuri kansalaisuuden hakemiseen (Hirvelä 2023), eivät (vielä) esimerkiksi työtä tai opiskelua varten. Tuon muuttoaallon aikaan, jolloin myös keräsimme hankeaineistomme, tähän ryhmään reagoitiin hyvin kielteisesti niin yhteiskunnassa yleisesti kuin mediassa (esim. Maa-silta & Nikunen, 2018), vaikka kielteinen ilmapiiri saikin myös

vankkaa vastavoimaa erittäin aktiivisesta kansalaisyhteiskunnasta (esim. Pirkkalainen ym., 2022).

Hypoteesimme siitä, että kielteinen ilmapiiri näkyisi myös arvioinnissa, näyttää tulostemme valossa käyneen toteen. Arabiaensikielisiä arvioitiin vuonna 2016 ankarammin kuin aineistomme pohjana olleessa YKI-testissä vuonna 2015 (Halonen, 2022). Hankeaineistomme arabiaensikielistä pääsi vuonna 2015 YKI-testistä läpi viisi miestä ja kolme naista eli yhteensä kahdeksan osallistujaa. Näin hankkeessa tehtiin arabiaensikielisten arviointeja 352 (44 arvioijaa x 8 osallistujaa). Hankkeessa tehdyssä arvioinnissa näistä alun perin YKI-testin läpäisseistä vain noin 53 prosenttia (n = 188) läpäisi testin. Kun osallistujia tarkasteltiin sukupuolen mukaan, paljastui, että vaikka sekä miehet että naiset saivat alempia arvioita kuin YKI-testissä, myös heidän keskinäinen eronsa oli merkittävä. Kun naisten läpäisyprosentti hankeaineistossa oli noin 74 prosenttia, miesten keskuudessa vastaava luku oli vain noin 41 prosenttia.

Luonnollisesti korkeiden panosten kielitaitotestissä ei pitäisi tapahtua näin suuria muutoksia. Aineistomme fokuskieliryhmistä arabiaensikielisten arvioinnissa olikin tapahtunut suurin muutos alkuperäisen 2015 YKI-testin ja 2016 hankearvioinnin välillä. On mahdollista, että arabiaensikielisten osalta arvioijien asenteisiin voi sekoittua paitsi yleisen ilmapiirin vaikutusta myös siihen liittyvää islamin pelkoa. Islamin pelkoa on tutkittu laajasti niin maailmalla (ks. esim. Runnymede Trust, 1997; Iqbal, 2020) kuin Suomessa (esim. Mapril ym., 2019). Iqbalin (2020, s. 68) mukaan arabian kieli on olennaisin yksittäinen tekijä jonnekin olettamisessa muslimiksi. Suomalaisten islamiin kohdistuvia asenteita tutkineiden Pauhan ja Ketolan (2015) mukaan muslimit oletetaan usein myös ääriuskonnollisiksi, mitä valtaosa suomalaisista vierastaa kaikkien uskontojen osalta. Taustamuuttujana (ensi)kieltä käyttävän Perusoikeusbarometrin (Nenonen ym., 2021) mukaan arabiankieliset olivat myös kokeneet muita barometrissa tutkittuja vähemmistökieliryhmiä (ruotsin- ja venäjänkieliset) selvästi useammin syrjintää ja väkivaltaa, ja muita suurempi osa ilmoitti syrjinnän syyksi uskonnon. Barometrin tulokset ovat linjassa hankkeemme tulosten kanssa myös siinä, että senkin mukaan miehet kokivat syrjintää naisia enemmän: miehet 72 %, naiset 66 %.

Syyt arvioiden alenemiseen hankeaineistossamme ovat todennäköisesti moninaisia. Esimerkiksi tutkimukset työhönottohaastatteluista (Suomesta ks. esim. Kokkonen, 2007) ovat osoittaneet, että työnantajat arvioivat haastateltavia asiakkaidensa oletetut asenteet mielessään. Samantyyppisesti yleinen kieltei-

nen ilmapiiri voisi olla vaikuttamassa YKIn ammattiarvioijiin; kriteeritkin ohjaavat arvioimaan myös sitä, miten osallistujien arvioidaan kielitaidollaan pärjäävän. Tulokset eivät välttämättä kerrokaan siitä, että arvioijat olisivat erityisen kielteisiä arabiaensikielisiä kohtaan. He voivat myös reagoida siihen, että näiltä saatetaan odottaa muita ryhmiä enemmän niin kielitaidossa kuin muissakin kansalaisvalmiuksissa. Mistä tahansa onkin kysymys, arabiankielisten arviointia on syytä tarkastella erityisen tiiviisti myös itse YKI-testissä.

Venäjäänsikielisiä pidetään yleisesti hyvinä suomenpuhujina

Venäjäänsikielisten määrä YKIn suomen kielen tutkinnoissa on aina ollut suuri. Osallistujien määrä on kuitenkin ollut laskussa viimeisten kymmenen vuoden aikana. YKI-suoritusten valossa venäjäänsikielisten suomen kielen, etenkin puhumisen ja kirjoittamisen, taito on hivenen heikentynyt vuosien myötä. Heikentymisen syitä on varmasti useita, mutta yksi todennäköisimmistä on, että monet puhuvat perheensä kanssa pelkästään venäjää, kun muutama kymmenen vuotta sitten perheet olivat usein kaksikielisiä (ks. Ahola & Lammervo, 2013). Venäjäänsikielisiä on Suomessa myös paljon, ja ystäväpiirit koostuvatkin aiempaa useammin toisista venäjää hallitsevista. Monet myös käyvät usein Venäjällä ja seuraavat sikäläistä mediaa. Osallistujissa on myös paljon nuoria, jotka taas opiskelevat Suomessa englanniksi ja käyttävät suomen sijaan englantia ystäviensä kanssa. (Ahola & Lammervo, 2013.)

Taitojen heikentymisestä huolimatta venäjäänsikieliset menestyvät suomen kielen tutkinnoissa hyvin verrattuna moneen muuhun ensikieliryhmään. Menestymisen taustalla vaikuttaa mahdollisesti osallistujien korkea koulutustaso (46,8 % on korkeasti koulutettuja), jonka ansiosta heillä on todennäköisesti aiempaa kokemusta testitilanteista ja vieraan kielen opiskelusta.

Venäjäänsikielisten tunnistaminen oli yhteydessä osallistujan kielitaitotasoon. Arvioijat tunnistivat yli 90-prosenttisesti venäjäänsikieliseksi sellaiset osallistujat, joiden suomen kielen taito oli vielä perustaitotasolla. Näillä oli arvioijien mukaan tyypillisiä venäjäänsikielisten piirteitä esimerkiksi tiettyjen suomen konsonanttien (/l, /h/, /s/, /r/) ja vokaalien (/i/, /e/ ja /æ/) ääntämisessä, mutta etenkin venäjälle tyypillisen liudennuksen, sävelkulun ja sanapainon kuvattiin vaikuttaneen tunnistamiseen. Sellaisia puhujia, joiden kielitaito oli jo selvästi hyvällä tasolla, arvioijat eivät helposti tunnistaneetkaan venäjäänsikieliseksi, vaan olettivat heidän ensikielekseen esimerkiksi espanjan tai

englannin. (Taitotason yhteydestä tunnistamiseen ks. Ahola & Hirvelä, 2022; Ahola ym., tekeillä; Ullakonoja, tekeillä.)

Venäjäensikielisiä kuvailtiin usein vahvoiksi puhujiksi, mutta heidän heikkoudekseen nähtiin ennen kaikkea pyrkimys liialliseen rakenteelliseen tarkkuuteen, minkä koettiin vaikuttavan puheen sujuvuuteen. Rakenteellisista puutteista mainittuja olla-verbin puuttumista ja joitakin verbirektioita pidettiin vain pieninä puutteina. Arvioijilla vaikuttaakin olevan selvä kuva venäjäensikielisten puheen puutteista ja ansiosta. Tämä ei ole yllättävää; ovathan venäjäensikieliset suurin maahanmuuttajaryhmä, ja kaikilla arvioijilla on kokemusta heidän opettamisestaan ja arvioinnistaan. Syy siihen, miksi venäjäensikielisten mitkään analyttisillä kriteereillä annettavat arviot eivät näytä tyydytilastollisesti merkitsevinä, on todennäköisesti juuri näiden tuttuus. Arvioijat ovat tottuneet kuuntelemaan venäjäensikielisten puhumaa suomea, ja näitä pidetään yleisesti melko hyvinä suomenoppijoina (Ahola & Lammervo, 2013).

Kielitaidon arvioinnin on perustuttava jatkuvasti karttuvaan tutkimustietoon

Olemme tässä esitelleet kunkin tutkimushankkeemme fokuksien arvioinnista jonkin keskeisen tuloksen. Tulokset osoittavat, että ensikielellä ja sen tunnistamisella tai oletuksella siitä on merkitystä arvioinnissa. Yleisissä kielitutkinnoissa on alusta saakka tutkittu arvioijien linjaa arvioinnin ankaruuden ja tasaisuuden suhteen. Nämä tekijät otetaan YKIssä huomioon osallistujan lopullisessa arviossa, jotta arvioijien keskinäiset erot esimerkiksi juuri ankaruudessa eivät pääsisi vaikuttamaan lopputulokseen. Kuten tässä hanketutkimukseemme perustuvasa artikkelissa olemme näyttäneet, arviointiin voi kuitenkin liittyä myös arviointikriteerien ja -linjan ja kielitaidon ulkopuolisia tekijöitä. Aineistomme ei yksin pysty suoraan tarjoamaan selitystä näille tendensseille, mutta aiemman tutkimuksen valossa tulosten syistä voidaan esittää valistuneita arvioita. Näistä keskeisimmät liittyvät osallistujan oletettuun taustaan, joka näyttää aktivoivan arvioijien aiempia kokemuksia (oletetuista) samantaustaisista opiskelijoista, arvioitavista tai yleisemmin puhujista Suomessa.

Tutkimuksemme tuloksia on jo hyödynnetty ja hyödynnetään jatkossakin arvioijakoulutuksessa. Mahdollisten oletusten ja niihin taas mahdollisesti liittyvien asenteiden ja stereotyyppien huomioon ottamista voidaan nyt viedä tutkimuksen valossa YKIn perustoimintoihin, kuten arviointitilaisuuksia aina edeltäviin koulutuksiin. On tärkeää muistaa, että YKI-arvioin-

ti on jo ennen tutkimushankettammekin ollut järjestelmän sisällä monitoroitua ja tutkittua, ja arvioijilla mahdollisesti esiintyneisiin vinoumiin on puututtu. Hanketutkimus on kuitenkin laajentanut ymmärrystämme siitä, millaisia tekijöitä on syytä ottaa huomioon arvioinnin oikeudenmukaisuuden tarkastelussa.

Suomi näyttää uusimman hallitusohjelman (Valtioneuvosto 2023) valossa kiristävän kansalliskieltemme kielitaitovaatimuksia niin kansalaisuuden kuin työnkin hakemisessa. YKIä yhteinä kielitaidon arvioinnin instrumenttina ja yhteiskunnallisena portinvartijana on siis tärkeä edelleen tutkia ja kehittää. Hankkeemme tutkimusasetelmalla saimme esille varsinaiseen suoritukseen liittymättömiä arvioinnin tendenssejä, jotka näyttivät liittyvän puhujan oletettuun taustaan. Tässä esittelemiämme tuloksia on tarkasteltava kuitenkin tietyin varauksin, koska aineistomme ei anna suoraa vastausta arvioiden syihin.

On syytä huomata, että arvioijille tutkimus on täysin erilainen tilanne kuin todellinen YKI-arviointi. On mahdollista, että tutkimustilanteessa on esimerkiksi arvioitu ”vapautuneemmin”, koska arviolla ei ole vaikutusta osallistujan elämään. Jos näin olisikin, osoittaisi sekin, että tutkimus on onnistunut nostamaan esille arvioinnin subjektiivisuuden. Tärkeää arvioijakoulutuksessa on aloittaa siitä, että arvioijat tulevat tietoisiksi mahdollisista asenteistaan. Arviointikoulutuksissa voi olla hyödyllistä myös pohtia arvioijien kanssa yhdessä sitä, mikä asenteisiin saattaa vaikuttaa. On elintärkeää – mahdollisesti jopa sananmukaisesti – huolehtia jatkuvasti kertyvän tutkimustiedon avulla edelleen siitä, että testijärjestelmä on mahdollisimman oikeudenmukainen ja mittaa juuri sitä ja vain sitä mitä sen on tarkoitus: kielitaidon tasoa.

Kiitokset

Kiitämme professori Ari Huhtaa tutkimuksemme tuesta osana tutkimusryhmäämme. Tässä raportoidut tulokset on tehty osana projektia *Rikkinäistä suomea: Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana* (https://converis.jyu.fi/converis/portal/detail/Project/9080121?auxfun=&lang=fi_FD), jota rahoittaa Suomen Akatemia (315581; 2018–2022/2024).

Lähteet

- Ahmad, A. (2020). When the name matters: An experimental investigation of ethnic discrimination in the Finnish labor market. *Sociological Inquiry*, 90(3): 468–496. <https://doi.org/10.1111/soin.12276>
- Ahola, S. (2020a). Sujuvaa mutta viron kielen vaikutusta. *Virit-täjä* 124 (2), 217–242. <https://doi.org/10.23982/vir.79831>
- Ahola, S. (2020b). Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä thainkieliseksi tunnustettujen suomenoppijoiden suullisesta kielitaidosta. *Puhe ja kieli* 40 (4): 203–224. <https://doi.org/10.23997/pk.103307>
- Ahola, S. (2022). *Rimaa hipoen selviää tilanteesta - Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä kielitaidosta ja arvioinnista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9005-3>
- Ahola, S., & Halonen, M. (2022). Ensivaikutelmat kielitaidon arvioinnissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 13(2). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2022/ensivaikutelmat-kielitaidon-arvioinnissa>
- Ahola, S., & Halonen, M. (2023). *Factors external to the rating criteria in Finnish high-stakes oral proficiency test*. Esitelmä European Association of Language Testing -konferenssissa 16.6.2023.
- Ahola, S., & Hirvelä, T. (2016). Mikä merkitys osallistujan taustatekijöillä on menestymiseen kielitestissä? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 7(4). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2016/mika-merkitys-osallistujan-taustatekijöillä-on-menestymiseen-kielitestissa>
- Ahola, S., & Hirvelä, T. (2022). *Venäläisten suomenoppijoiden puhumisen taito Yleisten kielitutkintojen pitkäikäisaineiston ja suomen kielen arvioijien mukaan*. Esitelmä AFInLAn syysseminaarissa lokakuussa 2022, Helsinki.
- Ahola, S., Hirvelä, T., & Ullakonoja, R. (tekeillä). *Venäläisten suomenoppijoiden puhumisen taito*
- Ahola, S., & Lammervo, T. (2013). Venäjää äidinkielenään puhuvien maahanmuuttajien suomen kielen taito yleisten kielitutkintojen tulosten valossa. *Migration-Muuttoliike*, 40(1), 33–41. Saatavilla: <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/90038>
- Bent, T., & Holt, R. F. (2017). Representation of speech variability: Speech variability. *WIREs Cognitive Science*, 8: e01434. <https://doi.org/10.1002/wcs.1434>
- Brennan, E., & Brennan, J. S. (1981). Measurements of accent and attitude toward Mexican-American speech. *Journal of Psycholinguistic Research*, 10: 487–501. <https://doi.org/10.1007/bf01076735>.
- Carey, M. D., Mannell, R. H. & Dunn, P. K. (2011). Does a rater's familiarity with a candidate's pronunciation affect the rating in oral proficiency interviews? *Language Testing*, 28(2): 201–219. <https://doi.org/10.1177/0265532210393704>
- Cargile, A. C. (1997). Attitudes toward Chinese-accented speech: An investigation in two contexts. *Journal of Language and Social Psychology*, 16(4): 434–443. <https://doi.org/10.1177/0261927x970164004>
- Council of Europe (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. Saatavilla: <http://www.coe.int/lang-cefr>
- Cuddy, A. J. C., Fiske, S. T. & Glick, P. (2008). Warmth and competence as universal dimensions of social perception: The stereotype content model and the BIAS map. *Advances in Experimental Social Psychology*, 40: 61–149. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(07\)00002-0](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(07)00002-0)
- Eckes, T. 2008. Rater types in writing performance assessments: A classification approach to rater variability. *Language Testing* 25 (2), 155–185. <https://doi.org/10.1177/0265532207086780>.
- European Union Agency for Fundamental Rights (2017). *Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Muslims – Selected Findings*. Luxembourg: Publications office of the European Union. <https://doi.org/10.2811/67149>
- European Union Agency for Fundamental Rights (2018). *Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Being*

- Black in the EU. Luxembourg: Publications office of the European Union. <https://doi.org/10.2811/791339>
- Halonen, M. (2022). *Ensikieleltään arabiankielisten kielitaidon arvioinnista Yleisissä kielitutkinnoissa*. Esitelmä Kielitieteen päivillä toukokuussa 2022, Turku.
- Hirvelä, T. (2023). Yleisten kielitutkintojen osallistujien monet kasvot. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 14(2). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-osallistujien-monet-kasvot>
- Hoegaerts, J., Liimatainen, T., Hekanaho, L., & Peterson, E. (toim.). (2022). *Finnishness, Whiteness and Coloniality*. Helsinki: Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-17>
- Honko, M., Ahola, S., & Hirvelä, T. (2021). Vironkielisten osallistujien kielitaito Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä. *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja*, 31, 114–152. <https://doi.org/10.5128/lv31.04>
- Iqbal, Z. (2020). *Islamophobia: History, Context and Deconstruction*. New Delhi: SAGE Publications India Pvt Ltd. <https://doi.org/10.4135/9789353287863>
- Jaakkola, M. (2009). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: Asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. Saatavilla: https://multikult.files.wordpress.com/2008/05/jaakkola_maahanmuuttajat-suomalaisten-nakokulmasta_asennemuutokset-87-07.pdf
- Kang, O., & Rubin, D. (2009). Reverse linguistic stereotyping: Measuring the effect of listener expectations on speech evaluation. *Journal of Language and Social Psychology*, 28(4): 441–456. <https://doi.org/10.1177/0261927x09341950>
- Kokkonen, M. (2007). Vaatimuksena sujuva suomi. *Virittäjä*, 111(2): 253–261. Noudettu 19.6.2023 osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/40570>
- Kuronen, M. (2016). Uttal av S2-finska med fokus på svenskspråkiga talare. *Puhe ja kieli* 36 (3), 147–174. Saatavilla: <https://journal.fi/pk/article/view/59007>
- Kuronen, M., & Kautonen, M. (2018). Foneettisten piirteiden ja vieraan aksentin yhteydestä suomen kielessä. *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja*, 28, 207–241. <https://doi.org/10.5128/lv28.06>
- Laki yleisistä kielitutkinnoista 12.11.2004/964
- Laki yleisistä kielitutkinnoista annetun lain muuttamisesta 20.12.2022/1082
- Lambert, W. E. 1967. A social psychology of bilingualism. *Journal of Social Issues*, 23(2): 91–109. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1967.tb00578.x>
- Liebkind, k., Larja, L. & Brylka, M. (2016). Ethnic and gender discrimination in recruitment: Experimental evidence from Finland. *Journal of Social and Political Psychology*, 4(1): 403–426. <https://doi.org/10.5964/jpspp.v4i1.433>
- Lindemann, S. (2005). Who speaks ‘broken English’? US undergraduates’ perceptions of non-native English. *International Journal of Applied Linguistics*, 15(2): 187–212. <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.2005.00087.x>
- Lumio, M. (2014). Hymyn takana – thainmaalaiset maahanmuuttajat ja suomalais-thainmaalaiset avioliitot. Teoksessa O. Heikkilä & M. Säävälä (toim.), *Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina*. (s. 36–51) Turku: Migration Institute of Finland.
- Maasilta, M., & Nikunen, K. (toim.). (2018). *Pakolaisuus, tunteet ja media*. Tampere: Vastapaino.
- Mapril, J., Martikainen, T. & Khan, A. H. (2019). Introduction. Teoksessa Martikainen, T., Mapril, J. & Khan, A. H. (toim.), *Muslims at the margins of Europe*. 1–24. Leiden: Koninklijke Brill. https://doi.org/10.1163/9789004404564_002
- McRae, K. D., Bennett, S. E., & Miljan, T. (1988). *Intergroup sympathies and language Patterns in Finland: Results from a survey*. Helsinki: Suomen Gallup.
- Nenonen, T., Kivelä, J. Ervasti, E., Joronen, M. & Villa, S. (2021). *Perusoikeusbarometri*. Helsinki: Oikeusministeriö.

- Ohranen, S., & Ahola, S. (2022). ”Vierasta korostusta on niin vähän, että arvaan viro”: yleisten kielitutkintojen suomen kielien arvioijien käsityksiä suomenruotsalaisten puhumasta suomesta. *Lähivõrdlusi-lähivertailuja*, 32, 150–180. <https://doi.org/10.5128/lv32.05>
- Opetushallitus (2011). Yleisten kielitutkintojen perusteet 2011. Määräykset ja ohjeet 2011:33. Opetushallitus. Saatavilla: <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/yleistenkielitutkintojen-perusteet-2011.pdf>
- Pauha, T. J. & Ketola, K. H. (2015). Mikä selittää suomalaisten islam-vastaisuutta? Teoksessa R. Hämäläinen & H. Pesonen (toim.), *Kohtaamisia: Kirjoituksia uskonnosta, arjesta ja monikulttuurisuudesta* (s. pp. 94–105). Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pirkkalainen, P. Lyytinen, E. & S. Pellander (toim.) (2022). *Suomesta poistetut: näkökulmia karkotuksiin ja käännetyksiin*. Tampere: Vastapaino.
- Plichta, B. (2001). Hearing faces: the effects of ethnicity on speech perception. Esitelmä konferenssissa NWAV-30, Raleigh, North Carolina.
- Runnymede Trust (1997). *Islamophobia: A challenge for us all*. London: Runnymede Trust.
- Sato, T. (2011). The contribution of test takers’ speech content to scores on an English oral proficiency test. *Language Testing*, 29, 223–241. <https://doi.org/10.1177/0265532211421162>
- SVT 2023. Suomen virallinen tilasto: Väestörakenne Väestö kielien, iän ja sukupuolen mukaan 1990–2022. Haettu 23.8.2023 osoitteesta: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>
- Tarnanen, M. (2002). Arvioija valokeilassa: suomi toisena kielinä –kirjoittamisen arviointia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3419-4>.
- Toivola, M. (2011). *Vieraan aksentin arviointi ja mittaaminen suomessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/27888>
- Ullakonoja, R. (tekeillä). *Venäläisen aksentin tunnistaminen suomen suullisen kielitaidon arvioinnissa*.
- Valtioneuvosto 2023. Orpon hallitusohjelma 20.6.2023. Vahva ja välittävä Suomi. Valtioneuvoston julkaisuja 2023: 58. Helsinki: Valtioneuvosto. urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8
- Valtioneuvoston asetus yleisistä kielitutkinnoista 16.12.2004/1163
- Valtioneuvoston asetus yleisistä kielitutkinnoista 3.11.2011/1109
- Valtioneuvoston asetus yleisistä kielitutkinnoista 29.12.2022/1366